עין משפט נר מצוה

פג א מיי' פ״ג מהלכות חגיגה הלכה ד סמג עשין רל:
פד ב מיי' שם הל' ג:
פה ג מיי' פ״ו מהל' ת״ת הל' ו טוש״ע י״ד סימן רמד סעיף יד:
פו ד מיי' פ״ב מהל' מלכים הלכה ג:
פז ה עיין בס' יראים סימן נה שמנה אותו במנין תרי״ג מצות:

גמרא

מאתחלתא דמועד: וחזן הכנסת נוטל ס״ת ונותנו לראש הכנסת: א) שמעת מינה חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב אמר אביי א כולה משום כבודו דמלך: והמלך עומד ומקבל וקורא יושב אגריפס המלך עמד וקיבל וקרא עומד: עומד מכלל דיושב והאמר מר ג) אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנא' 1 ויבא המלך דוד וישב לפני ה' ויאמר וגו' כדאמר רב חסדא בעזרת נשים ב הכא נמי בעזרת נשים: ושבחוהו חכמים: שבחוהו מכלל דשפיר עבד האמר רב אשי אפי' למ״ד ג) ג נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול ד מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנא' 2 שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך מצוה שאני: וכשהגיע ללא תוכל לתת: תנא ד) משמיה דרבי נתן באותה שעה נתחייבו שונאי ישראל כלייה ה שהחניפו לו לאגריפס אמר ר' שמעון בן חלפתא מיום שגבר אגרופה של חנופה נתעוותו (א) הדינין ונתקלקלו המעשים ואין אדם יכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך דרש ר' יהודה בר מערבא ואיתימא ר' שמעון בן פזי מותר להחניף לרשעים בעולם הזה שנאמר 3 לא יקרא עוד לנבל נדיב ולכילי לא יאמר שוע מכלל דבעולם הזה שרי ר' שמעון בן לקיש אמר מהכא 4 כראות פני אלהים ותרצני ופליגא דרבי לוי דאמר רבי לוי משל של יעקב ועשו למה הדבר דומה לאדם שזימן את חבירו והכיר בו שמבקש להורגו אמר לו טעם תבשיל זה שאני טועם כתבשיל שטעמתי בבית המלך אמר ידע ליה מלכא מיסתפי ולא קטיל ליה אמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו חנופה מביא אף לעולם שנא' 5 וחנפי לב ישימו אף ולא עוד אלא שאין תפלתו נשמעת שנאמר לא ישועו כי אסרם: סימן א״ף עוב״ר גיהנ״ם ביד״ו ניד״ה גול״ה: ואמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו חנופה אפילו עוברין שבמעי אמן מקללין אותו שנא' 6 אומר לרשע צדיק אתה יקבוהו עמים יזעמוהו לאומים ט) ואין קוב אלא קללה שנא' 7 לא קבה אל ואין לאום אלא עוברין שנא' 8 ולאום מלאום יאמץ ואמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנם שנא' 9 הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע וגו' מה כתיב אחריו לכן כאכל קש לשון אש וחשש להבה ירפה וגו' ואמר רבי אלעזר כל המחניף י) לחבירו סוף נופל בידו ואם אינו נופל בידו נופל ביד בניו ואם אינו נופל ביד בניו נופל ביד בן בנו שנא' 10 ויאמר ירמיה לחנניה אמן כן יעשה ה' יקם ה' את דבריך וכתי'

ויהי

רש״י

מאימת דמתחיל מועד. ומיהו ביו״ט לא שאין תיקון הבימה דוחה לא את השבת ולא יו״ט ומאתמול נמי לא עבדינן לה דדחקא לה עזרה והאי טעמא מפרש בגמ' ירושלמי (פ״א ה״ד) במס' מגילה דקתני הקהל מאחרין כשחל להיות בשבת וקאמר מפני הבימה ונעבדה מאתמול דחקא לה עזרה אנקוברי״ר בלע״ז: למלכי בית דוד. אבל לא למלכי בית חשמונאי: אפי' למאן דאמר. בקידושין בפ״ק (דף לב:): אגרופה. כחה של חנופה. דאע״ג דאמו מישראל אין ראוי למלכות דעבד היה וזילא מילתא: נתעוותו הדינין. שהחניפו הדיינין את בעלי הדין: ונתקלקלו המעשים. שהגדולים ראו עוברי עבירה ולא מיחו בידם מפני חנופה: ואין אדם יכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך. שמתוך שלא מיחו בעוברי עבירה למדו הדורות את מעשיהם ונמצא כולן עוברין: לכילי. לשון כלתה נפשי (תהלים קיט). שמתאוה לשתות יין תדיר: ופליגא. הא דריש לקיש דאמר להחניפו לעשו נתכוון לומר לו ראיתי פניך כראות פני וגו' פליגא אדרבי לוי דאמר לא להחניפו נתכוין אלא לאיים עליו ולהודיעו שהוא רגיל לראות מלאכים: לא ישועו כי אסרם. כשיבואו עליהם יסורין לא יועילם שועה: ויאמר ירמיהו לחנניה הנביא. שאמר נבואת שקר על גלות יכניה וכלי הקודש שגלו עמו בעוד שנתים ימים אני משיבם אל המקום הזה אמן כן יעשה ה' חנופה היא זו שהיה לו לומר בהדיא שקר אתה ניבא: ז) ויהי הוא בשער בנימין. לאחר כמה ימים היה ירמיה יוצא מירושלים ללכת ארץ בנימין לחלוק נחלה שנפלה לו ותפסו יראיה ויאמר לו אל הכשדים אתה נופל:

גמולה

תוספות

מצוה שאני. והכי פרכינן נמי בפרק כ״ג בסנהדרין (דף יט:) גבי מלך דתנן לא חולץ ולא חולצין לאשתו רבי יהודה אומר אם רצה לחלוץ וליבם זכור לטוב איני והאמר רב אשי וכו' ומשני מצוה שאני וקשיא לר״י אמאי לא משני הכי בפרק שני דכתובות (דף יז.) מעבירין את המת מלפני כלה וזה וזה לפני מלך ישראל אמרו עליו על אגריפס המלך שעבר לפני הכלה ושבחוהו חכמים וקא פריך מכלל דשפיר עבד והאמר רב אשי וכו' ומשני פרשת דרכים הוה ואמאי לא משני מצוה שאני ותו איכא למיתמה והא ההיא גופיה דרב אשי מיירי במקום מצוה דמעיקרא אמרי״ח אפי' למ״ד הרב שמחל על כבודו כבודו מחול נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול ומותיב ליה מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק שהיו מסובין בבית המשתה בנו של ר״ג ברבי והיה ר״ג עומד ומשקה עליהן וכו' אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רב אשי אפי' למ״ד נשיא שמחל על כבודו דהיינו רבי יהושע שקבל הכוס מרבן גמליאל וכן רבי (אלעזר בר) צדוק מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול משמע אפילו במקום מצוה דומיא דנשיא כההוא מעשה דרבן גמליאל שהיה סעודת מצוה ומחל על כבודו בשביל כבוד חכמים אורחין שהיו מסובין בסעודתו דמייתי עליה דאברהם אבינו והוא עומד עליהם אלמא דאפי' במקום מצוה אמר רב אשי אין כבודו מחול ונראה לתרץ דדוקא הכא שייך למימר מצוה שאני דמוחל על כבודו משום כבוד התורה שהוא כבוד השכינה וכן ההיא דפרק כהן גדול (סנהדרין יט:) דחולץ או מיבם מוחל על כבודו כדי לקיים מצות מלך עולמים ומראה בעצמו שאימת שכינה עליו אבל ההיא דכתובות (דף יז.) ופ״ק דקידושין (דף לב:) שמוחל על כבודו כדי לחלוק כבוד לבשר ודם כגון לכלה ות״ח בזה גזירת הכתוב הוא שאינו מוחל אפי' במקום מצוה שהרי מצות כיבוד עצמו שהן צריכין לעשות בו למלך כבוד גדולה ממצות כיבוד שחייב המלך לנהוג בהו שהרי גם עליהן אמרה תורה שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך ולא אימתך עליו נמצא דמה שהמלך מכבדו ליכא מצוה: **אותו** היום נתחייבו שונאי ישראל כלייה. ירושלמי תני רבי חנינא ברבי גמליאל אומר הרבה חללים נפלו באותו יום שהחניפו לו ודבר תמוה לומר אם היה ראוי ט) מפני התורה כיון דאמו היתה מישראל אלא משום דזילא מילתא כמו שפירש״י שיתחייבו על חנופה מועטת כזאת עונש גדול (ג) ופירש ר״י אע״ג דאמר בפרק מצות חליצה (יבמות קב.) ובפרק החולץ (שם מה:) גבי רב מרי דמנייה רבא אפורסי דבבל וגבי אושפיזכניה דרב אדא בר אהבה אם היתה אמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה (קדושין דף עו:) היינו דוקא גבי נשיאות ושררות בעלמא דלינהג שררות במתא דדרשינן שום תשים עליך מלך מקרב אחיך מדסמך משימות למקרב אחיך ש״מ דבעינן בהו מקרב אחיך קצת כגון אמו מישראל אבל מלך חזר ושנה עליו מקרב אחיך תשים עליך מלך דקפיד קרא גבי מלך עד שיהא ממש מקרב ממוצע מאביו ואמו מישראל וזו היתה החנופה שמלך בזרוע שלא כדין תורה והודו לו והחזיקו בכך נהי שלא יוכלו למחות היה להן לשתוק ולא להחזיקו וזהו עונש החנופה בדבר עבירה שמחניף לחבירו מחמת יראתו מפניו ואינו חושש על יראת הקב״ה ועושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה בירושלמי דעשרה יוחסין בגמרא אין בודקין מן המזבח כתיב שום תשים עליך מלך אין לי אלא מלך מנין לרבות שוטרי הדיינים וגבאי צדקה וסופרי דיינין ומכין ברצועות ת״ל מקרב אחיך תשים עליך מלך כל שתשימוהו עליך לא יהא ° אלא מן הברורין שבאחיך:

כל המחניף לחבירו. יש לפרש שלא במקום סכנה אבל ° במקום סכנה מותר כי ההיא דפרק ארבעה נדרים (דף כב.) י) עולא אזל לארעא דישראל לוו בהדיה תרי בני חוזאי קם חד שחטיה לחבריה אמר ליה לעולא יאות עבדי אמר ליה אין ופרע לו בית השחיטה כי אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה דלמא ח״ו אחזקית ידי עוברי עבירה א״ל רבי יוחנן נפשך הצלתה:

הדרן עלך אלו נאמרין

תורה אור השלם

1. וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי יְיָ וַיֹּאמֶר מִי אָנֹכִי אֲדֹנָי אֱלֹהִים וּמִי בֵיתִי כִּי הֲבִיאֹתַנִי עַד הֲלֹם: שמואל ב ז יח
2. שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא: דברים יז טו
3. לֹא יִקָּרֵא עוֹד לְנָבָל נָדִיב וּלְכִילַי לֹא יֵאָמֵר שׁוֹעַ: ישעיהו לב ה
4. וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אַל נָא אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי: בראשית לג י
5. וְחַנְפֵי לֵב יָשִׂימוּ אָף לֹא יְשַׁוְּעוּ כִּי אֲסָרָם: איוב לו יג
6. אֹמֵר לְרָשָׁע צַדִּיק אָתָּה יִקְּבֻהוּ עַמִּים יִזְעָמוּהוּ לְאֻמִּים: משלי כד כד
7. מָה אֶקֹּב לֹא קַבֹּה אֵל וּמָה אֶזְעֹם לֹא זָעַם יְיָ: במדבר כג ח
8. וַיֹּאמֶר יְיָ לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר: בראשית כה כג
9. הוֹי הָאֹמְרִים לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע שָׂמִים חֹשֶׁךְ לְאוֹר וְאוֹר לְחֹשֶׁךְ שָׂמִים מַר לְמָתוֹק וּמָתוֹק לְמָר: ישעיהו ה כ
10. וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה הַנָּבִיא אָמֵן כֵּן יַעֲשֶׂה יְיָ יָקֵם יְיָ אֶת דְּבָרֶיךָ אֲשֶׁר נִבֵּאתָ לְהָשִׁיב כְּלֵי בֵית יְיָ וְכָל הַגּוֹלָה מִבָּבֶל אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה: ירמיהו כח ו

מסורת הש״ס

א) [לעיל מ: וש״נ], ב) [שם וש״נ], ג) סנהדרין יט: כתובות יז. קדושין לב:, ד) [תוספתא פ״ז], ה) [סנהדרין לב.], ו) [בע״י איתא לרשע], ז) שייך לדף שאח״ז, ח) [קדושין לב:], ט) ב״מ מדין, י) עי' במנורת המאור כלל ג פ״ב מד ע״א,

הגהות הב״ח

(א) גמ' נתעוותו (הדינין) תז״מ. ונ״ב גי' רש״י הדיינין: (ב) תום' ד״ה אותו וכו' ופי' ר״י. נ״ב עיין בתוס' פרק החולץ דף מה פירשו בע״א בשם ר״ש:

גליון הש״ס

תוס' ד״ה אותו היום וכו' אלא מן הברורים שבאחיך. ועי' ב״ב דף ג ע״ב תד״ה כל: ד״ה כל המחניף וכו' במקום סכנה מותר. מג״א סימן קנ:

לעזי רש״י

אינקוברי״ר. להפריע.

מוסף רש״י

אין ישיבה בעזרה. ראה לעיל מ ע״ב. אפילו למ״ד נשיא שמחל כו'. פלוגתא בפרק קמא דקדושין (כתובות יז.). שום תשים עליך מלך. ישראל הוזהרו שישימו עליהם שימות הרבה, כלומר שתהא אימתו עליהם הלכך אין כבודו מחול, שלפיכך ריבה הכתוב שימות הרבה (כתובות יז.). ולכילי. רמאי נוכל חורש רעים (ישעיה לב ה). שוע. לשון אדון שהכל שועין ופונין אליו (שם).